

Bisztray Gyula

(1903–1978)

Az irodalomtörténeti kutatómunkának, a filológiai oknyomozásnak, klasszikus íróink kritikai szövegkiadásainak olyan tudós szakembere távozott el körünkől, akivel kapcsolatban nem véletlen, hanem inkább törvényszerű jelenség, hogy az életről, munkásságáról szóló *első* vázlatos összefoglalások, egyénisége körvonalait rögzítő portrékíséletek csak a halála alkalmából készülnek róla és kurta nekrológok formájában jelennek meg. Szerénysége, rezignált visszahúzódsága, a mindenkori jelennel szemben megnyilvánuló kritikus tartózkodása, az a tény, hogy mindennemű szerepléssel szemben mindig inkább a munkát választotta, de még munkájának jellege, az alkotóerejének javát hosszú évekre lekötő szövegkritikai tevékenysége is közrejátszott abban, hogy mindaz, amiben része volt és amit létrehozott, inkább elrejtette, mintsem hangsúlyozta egyénisége legsajátosabb vonásait. Vaskos tévedés volna azonban olyan következtetést levonni, mintha Bisztray Gyula a filológiai munka személytelen képviselője lett volna. Inkább az volt rá jellemző, hogy nagyon is tudatosan alakította, vállalta és őrizte meg mindvégig egyéniségét. Mindez nemcsak az emberre, hanem irodalomtörténetírói habitusára is érvényes. 1937-ben egy körkérdésre válaszolva azt vallja, hogy pályája alakulásában a legerősebb inspirációt Gyulai Pál kritikai műveitől kapta. A szellemtudományos irányzatok, a lélekelemző iskolák, valamint a „népi” terminológia jegyében újraéledő faji-nacionalista törekvések virágzása idején a Gyulai Pál példájára való hivatkozás szinte kihívó gesztus volt és könnyen kelthette a tüntető különállás vagy éppen eltökélt konzervativizmus látszatát. De ismét csak felületes és elhamarkodott következtetés volna vele kapcsolatban maradiságot emlegetni. A Gyulaival kezdődő, Arany János, Péterfy Jenő, Ambrus Zoltán, Horváth János és Szeffü Gyula munkásságában folytatódó magyar esszé és kritikai irodalom örökségéhez kívánt a maga munkásságával csatlakozni, de nem zárkózott el az új lehetőségeket ígérő törekvések elől sem. Szerb Antallal, Kerecsényi Dezsővel, Halász Gáborral, Szentkuthy Miklóssal a harmincas évek elején ő is szervezője a rövidéletű Irodalomtudományi Társaságnak, amely arra lett volna hivatott, hogy fiatal tudósok fórumaként elősegítse a magyar irodalomtörténetírás frissebbé, elevebbé, európaibbá válásának folyamatát. Azok pedig, akik 1945-től hallgatói voltak az egyetemen, arra emlékezhetnek, hogy előadásaiban és szemináriumain erős hangsúlyt kaptak az irodalom szociológiai vonatkozásai. Ha rövid négy esztendő után, 1949-ben nem küldik nyugdíjba (együtt Laziczius Gyulával, Zolnai Bélával), ha tanítványai továbbfejlesztették volna értékes kezdeményezéseit, könnyen lehet, hogy olyan problémakörök vizsgálatával, mint például az olvasóközönség, a könyvkiadás, a népvelő irodalom és az irodalmi ponyva kérdése, ma már nálunk is nagy tapasztalattal rendelkező irodalomszociológiai iskolák és kutatócsoportok foglalkoznának. Katedráját elvesztve, az ötvenes évek nyomasztó légkörében egzisztenciáját újra meg kellett teremtenie. A passzív rezisztencia és a kompromisszum helyett életének ebben a fordulójában is a munkát választotta, mégpedig aszkétikus szorgalmat és önfeláldozást kívánó feladatokat: Tompa Mihály, Sárosi Gyula, Petelei István műveinek sajtó alá rendezését, a Mikszáth-sorozat több mint harminc kötetének gondozását. Egy-egy kötet jegyzetanyagába évek munkáját, nemegyszer megíratlan monográfiák mérhetetlenül gazdag nyersanyagát rejtette szaktudományunk hasznára és a fogékony olvasók ismereteinek gyarapítására.

Vargha Kálmán

Sólyom Jenő

(1904–1977)

Kolozsváron született, apja Sólyom János itt volt polgári iskolai igazgató. Sólyom Jenő az 1923-ban Sopronba telepedett Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Karán folytatta tanulmányait, és korán eljegyezte magát a magyar egyháztörténettel.

Sólyom Jenő magyar egyháztörténeti munkásságában az irodalomtörténet és egyháztörténet összekapcsolódó szárait kereste. Ez jellemző a *Luther és Magyarország* (1933) című könyvére, melyben Luther tanítványi körét elemezve sikerült portrét rajzolni Sylvester Jánosról, Dévai Bíró Mátyásról,

Ozorai Imréről, Gálszécsi Istvánról, kinek *A keresztyéni tudományról való rövid könyvecske* című 1538-as kátétoredékét is közzéteszi könyvében.

Payr Sándor 1937-ben bekövetkezett halála után Sólyom Jenő a magyar egyháztörténet tanára lett a soproni evangélikus teológiai karon, és az egyetem Budapestre költözése után is e tárgykört adta elő. 1957-től működött levéltárosként.

1933-ban megjelent Luther könyvét több kisebb-nagyobb XVI. századi tanulmány követte, a Beythe Istvánról szóló *Csepregi vitatkozás* (Ker. Igazság 1941.) írása a vizsolyi bibliáról számbavette a bibliakiadás jubileumi irodalmát (ProtSz 1941), majd megemlékezett Sylvester János 400 éves Ujtestámentomáról (KerIgazság 1941). Luther magyarországi kapcsolataival későbbi tanulmányaiban is foglalkozott. Így Dévai Bíró Mátyás tiszántúli működéséről írt forráskritikai dolgozata (Egyht. 1959) és *Új adatok Dévai Mátyás tiszántúli működéséhez* c. írása (ItK 1960), ide tartozik könyvtörténeti dolgozata Honterus 1548. évi kátékiadásáról (MKsz 1964). Részt vett a Luther-kutatás II. nemzetközi kongresszusán *Melanchtonforschung in Ungarn* c. tanulmányával (Referate und Berichte, Göttingen 1961).

Élete utolsó éveiben Huszár Gál teológiai nézeteinek vizsgálatához gyűlteket jegyzetei, a tervezett könyvet azonban már nem tudta megírni. 1977 karácsonyán ragadta el a halál. Utolsó kívánsága szerint Kolozsváron, a házsongárdi temetőben helyezték örök nyugalomra. Sólyom Jenő munkáját a XVI. század kutatói folytatják, emlékét barátai, tisztelői megőrzik.

Kovács József László

Az Irodalomtudományi Intézet 1976–77-ben megjelent kiadványai

Irodalomtörténeti Könyvtár

Bíró Ferenc: A fiatal Bessenyei és íróbarátai. (IK 31.) Bp. 1976. Akadémiai K. 351 l.

Szabolcsi Miklós: Érik a fény. (József Attila élete és pályája 1923–1927. IK 32.) Bp. 1977. Akadémiai K. 801 l.

Irodalom – Szocializmus

„Az újnak tenni hitet”. Tanulmányok a szocialista irodalom történetéből. V. Szerk.: *Illés László és József Farkas.* Bp. 1977. Akadémiai K. 649 l.

„Wir stürmen in die Revolution”. Studien zur Geschichte der ungarischen sozialistischen Literatur. Hrg.: *Miklós Szabolcsi, László Illés, Farkas József.* Bp. 1977. Akadémiai K. 473 S.

Kovács József: A szocialista magyar irodalom dokumentumai az amerikai magyar sajtóban. 1920–1945. Bp. 1977. Akadémiai K. 438 l.

Irodalomtudomány és kritika

Fenyő István: Az irodalom reszpublikájáért. Irodalomkritikai gondolkodásunk fejlődése 1817–1830. Bp. 1976. Akadémiai K. 540 l.

Kortársaink

Borbély Sándor: Gellért Oszkár. Bp. 1976. Akadémiai K. 160 l.

Fenyő István: Vas István. Bp. 1976. Akadémiai K. 284 l.

Laczkó András: Takáts Gyula. Bp. 1976. Akadémiai K. 182 l.

Fülöp László: Pilinszky János. Bp. 1977. Akadémiai K. 243 l.

Görömbei András: Sinka István. Bp. 1977. Akadémiai K. 187 l.